

arkh.

EESTI RAHVA MUUSEUM

RAHVATEADUSLIKUD
KÜSIMUSKAVAD

XII

Küsimusi mitmelt alalt

SIHTASUTIS „EESTI RAHVA MUUSEUMI“ KIRJASTUS
TARTU 1940

Lugupeetud kaastööline!

Saates siinjuures lahkeks vastamiseks Eesti Rahva Muuseumi Rahvateadusliku Küsimuskava XII — mitmesuguse sisuga — palume Teid vastamiseks kasutada juuresolevat paberit ja vastused kirjutada ühele küljele. Ühtlasi palume koos vastustega ERM-ile tagasi saata küsimuskava IX, mille trükk meil on lõppenud.

Et Vabariigi Presidendi otsusega 7. okt. 1938 on muudetud valdade piirid, siis palume vastustes lahkesti ära märkida Teie valla nimetus (kui muudetud, siis praegune ja endine).

Teid senise kaastöö eest tänades

Lugupidamisega

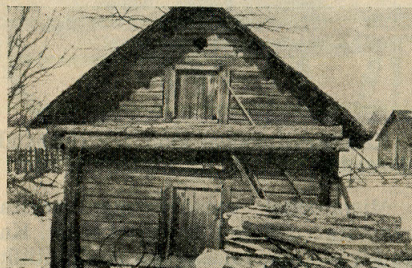
Eesti Rahva Muuseum.

Tartus, veebr. 1940.

Ehitised.

1. Kas tuntakse, või on tuntud varemini Teie nurgas:

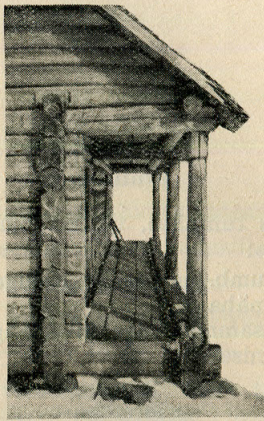
- a) umb. niisugust rõduga aita, nagu näha joon. 1?
- b) sammasuluga aitu, nagu näha joonisel 2?

Joon. 1.

Veo- ja liiklemisvahendid.

2. Kumba reetüüpi tarvitatakse Teie nurgas (joon. 3, 4)? Kui mõlemaid — siis kumb on vanem? Kirjutage antud numbrite järgi reeosade nimed kohalikus murdes.

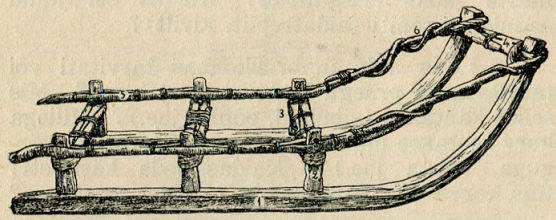

Joon. 2.

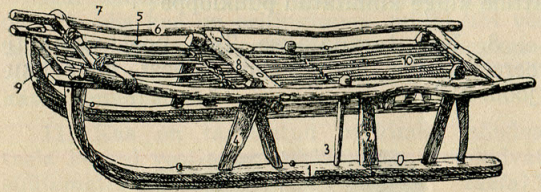
3. Kas tarvitatakse joon. 5 kujutatud kivi-vedamisrege?

4. Misnimelisi veesõidukeid tarvitatakse või on tarvitatud Teie lähedastel vetel. Katsuge lühidalt kirjeldada, missugune sõidukitüüp vastab teatavale rahvapärasele nimetusele (näit. mis on *küna*, *lodi*, *vene*, *paat* jne.)?

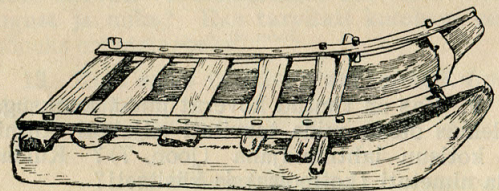
5. Kas ratsutamine oli vanasti igapäevane liiklemisviis või esines seda vaid erilistel juhtudel, näit. pulmasõidul, pühapäeval kirikusse sõites jne.? Kas mäletatakse veel puusadulaid? Missugused need olid (võimaluse korral joonis)? Üksikosade nimetused? Kas oli kombeks neid ilustada? Kas ka naised ratsutasid? Kas oli

Joon. 3.

Joon. 4.

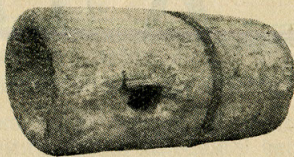
Joon. 5.

naiste jaoks erisadulaid? Kuidas sel juhul sadulasse roniti (aidatrepilt, kivilt)?

6. Kas Teie ümbruskonnas tarvitati või tarvitatakse praegu laastust seljakorvi? Mis selles kantakse (sibulaid, põhku jne.)? Millega korv seotakse üle õlgade (vana käterätiga, võrguga, vööga jne.)? Kuidas seda käsitseti? Kas korve valmistatakse ise? Kust ostetakse?

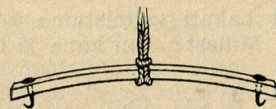
7. Kas on tuntud Teie ümbruskonnas näit. laste mänguvahenditena või mõnel otstarbel kargud? Kuidas on neid valmistatud: kas on selleks kasutatud looduslikult kõveraid puid või lattide külge kinnitatud puukloppe?

8. Kas tarvitatakse Teie pool viljakoti veeretamiseks umbset või õõnest puupakku (joon. 6)?

Joon. 6.

9. Kas on tuntud kõverat puud, konksuga mõlemas otsas, mida tarvitati viljakoti täitmisel kotisuu lahtihoidjana (joon. 7)? Kuidas seda nimetati (kotipoiss) ja käsitseti?

Joon. 7.

Tuli ja valgustus.

10. Kuidas pargitakse (tehakse süütekõlvuliseks) taela (*pessu, niiskest, kästet*)? Kirjeldada parkimistoimingut võimalikult üksikasjaliselt.

Kui tuntakse mitut parkimisviisi (kirjeldada!), siis kas on eritingimusi, millal üht või teist nendest tarvitatakse? Kas eri parkimisviiside tarvitamine oleneb taela toormaterjali, käsna omadustest?

11. Kas on tarvitatud parkimist nõudva taela kõrval veel teist, parkimist mitterõudvat süütematerjali — kõbjast (*tagelit, takla*)? (Kasvab tumepruuni koorikuna puude küljes.)

12. Kui tuntakse neid kahte liiki, siis kas nad erinevad omadustelt? Kas neid tarvitatakse kõrvuti või eelistatakse ühte neist? Mis sugust ja miks? Kas tarvitati kumbagi neist mõneks eri otstarbeks?

13. Kust saadi tulekivi (*räni, piikivi, lindikivi, plindikivi*)?

Söögimajandus.

14. Kas ja kuidas valmistatakse herne- või oatempi?

15. Millal hakati valmistama kodusel teel suitsuvorsti? Millest? Kui kaua ja kus suitsutatakse?

16. Kuidas ja mis puhul keedetakse tangu-dega sülti? Missugusest lihast?

17. Kas lambaniitjaile (pügajaile) töölopu järel anti või antakse paremat toitu ja mida nimelt?

18. Mis töödele ja missugust toitu võetakse kaasa õlakotis (*veersekis*)? Mis vanasti, mis praegu?

19. Mis ülesandeid peale jahude sõelumise olid sõelal majapidamises veel täita (jahude toomine aidast mäele, vorstide jne. hoidmine jne.)?

20. Kas paastuajal õigeusklikel on või olid eritoidud? Millised? Mis neile oli keelatud? Kas on erinevusi eesti ja vene õigeusklikkude paastutoitude vahel? Missuguseid?

21. Kui kaua ja millal paastuti?

22. Mis tähendab luteriusulistel, lahusulistel jne. paastumine, kas täielist või osalist söögi-keeldu? Millal ja kui kaua nemad paastuvad või paastusid (enne armulauale minekut jne.)? Mis oli neile keelatud?

23. Mis viidi soolaks-leivaks maal kaasa elukoha muutmise puhul (täpne loend) sugulastele? tuttavatele? noorele abielupaarile? vanadele? Erinevusi maalt linna ja linnast maale viidu vahel?

Tehnika.

24. Kas mäletatakse villase riide vanutamisel tarvitatud olevat uhtmisrulli (*vanutsit*)? Kirjeldage lähemalt eset, kui ka vastavat tegevust! Kuidas toimiti vanutamisel kangaga: kas laotati lahtiselt rullile või kotti asetatult? Millisesse vette kasteti kangas — kas see oli keev või seebine vesi või koguni leelis? Kes olid vanutajaiks, mehed või naised?

25. Kas on koha peal valmistatud vilti? Mis otstarbeks? Mis ainest ja kuidas seda tehti? Kas villad selleks vatkuti või kraasiti? Millise vedelikuga neid kasteti (seebivesi, linaseemne-keedis jne.)? Kas ruum, kus valmistati vilti, pidi olema soe või külm? Kuidas tehti viltkübaraid? Kas mäletatakse kübarseppi?

26. Kas Teie pool on vanasti rändavad värvi-
jad oma värvidetagavaraga sõitnud talust tallu, et perenaistele värvida lõngu ja kangaid? Olid need mehed või naised? Nende töötasu? Kas tarvitasid nad taime- või poevärve?

27. Missuguseid katteid tarvitati vanasti ja tarvitatakse praegu hobuste kattedeks külma ja vihma vastu erijuhtudel, nagu: kirikusse, linna, külla, veskile, turule, laadale jne. sõites või töö (metsatöö jne.) juures?

28. Kas telgedel kootakse veel hobusekatteid (vaipu)? Kas endaloodud või vana kirja järgi? Nende vanus? värvid? kirjad?

29. Missugused endatehtud katted esinevad peale selle Teie ümbruskonnas (villase lõngaga tikitud, heegeldatud, nartsudest kootud, koti-riie jne.)?

30. Mis materjalist oli või on sedelgavöö harilikult ja pidulikel juhtudel?

31. Kas esineb või oli vanasti tarvitusel villase värvilise lõngaga tikitud sedelgavöö? Kirjad?

32. Mis materjalist valmistatakse ohje?

33. Kas kootakse veel villaseid ohje? või kooti vanasti ja tarvitatakse praegugi?

34. Mis tehnikas neid kooti või kootakse (telgedel, kõladega ehk lauakestega, varrastel, heegeldatakse jne.)?

35. Kes on kudujad (kutselised või oma pere liikmed)? Mis eeskirjadel kooti või kootakse?

36. Kas tehakse vahet villaste ja muude ohjade tarvitamisel?

37. Millal hakati elutuba ilustama kootud, heegeldatud, tikitud jne. esemetega (aknakardinaid, laud- ja kummutilinad, sohvapadjad, põrandavaibad jne.)?

38. Kirjeldada nende üksikuid liike ja mis tehnikas igauks neist on tehtud (telgedel, varrastel kootud, heegelpits, võrkpits, tikitud jne.)?

39. Kes neid valmistasid? Mis aasta- ja päevaajal peamiselt?

40. Kust saadi materjali ja kust võeti kirju? Kas ise ka loodi ja joonistati?

41. Kes perekonna naisliikmeist on harilikult suka- ja kindakudujaks? Kas antakse

tööd ka välja? Mis tasu eest? Missuguste teiste tööde juures tavaliselt kootakse sukke? Kas kootakse või on kootud välistööle minnes või tultes? Missugusele nimelt? Kust võetakse kootavate esemete kirju? Kus hoitakse poolili olevat tööd?

42. Kas on räimi suitsutamiseks aetud nõõrile? Kas selleks on tarvitatud ka niinest nõõri? Millega aeti? Kas selleks kasutati ka luunõela, silmaga keskel?

Rahvarõivad.

43. Mis eripuhkudel kanti (või kantakse) villaseid labakindaid? sõrmkindaid? kätiseid (randmekatteid)? poolkindaid (a — ilma sõrmeotsteta, b — ilma sõrmedeta, ainult poole pöidlaga)?

44. Kas ka soojal aastaajal kanti villaseid kindaid? Mis puhul pisteti kindad vöö vahele? Kas pärad üles- või allapoole?

45. Kas vanasti rahvarõiva kandmise ajal meeste ja naiste sukad ja kindad olid eri värvi ja missugust nimelt?

46. Kas vanasti naiste vöö otsad jäid rip-puma puusadele või ette ja kui pikalt? Või peideti otsad vöökordade vahele?

47. Kuidas seotakse meeste villane vöö ümber pikk-kuue, kasuka või särgi (täpne kirjeldus joonisega)?

48. Missuguses tehnikas kooti villaseid meeste võid vanasti ja kas neid võid ja kudu-

jaid esineb praegugi veel (võrkvöö, telgedel kootud, säärepaela moodi palmitud, heegeldatud, kamloti (*kalmuki* jne.) riidest võörätt?

49. Kas esineb poiste ja tüdrukute riietes eri värve (sinine, punane, roosa)? Mis eseméis (imikute tanudes, vöödes ehk kõrikutes, tekki-des, kleitides, põlledes, sukkades, kinnastes jne.) ja mis eluaastani?

50. Kas vanasti (ja praegugi) mõned isikud ja ametimehed erinevad omavahel rõivastises: põlised taluperemehed ja -perenaised, talutöö-lised, mõisatöölised, vabadikud, käsitöölised (sepad, möldrid, rätsepad, kingsepad, õmb-lejad jne.), kalurid, kaupmehed, koolmeistrid jne. Milles erinesid? mis oli ühele lubatud ja teisele keelatud?

51. Millest koosnes vanasti nooriku kaasa-vara? millest praegu (täpne loend)?

52. Kes aitas pruudil valmistada kangaid, rõivaid jne.? Kus ja millal?

53. Mida pruut kinkis, jagas pulmas ja kel-lele? Milles hoiti veimi (veimevakas jne.)? Kes aitas valmistada veimi? kus ja millal? kas oma materjalist? või mil viisil kokku korjatud? saadud? või ostetud materjalist?

54. Kas on kootud pärnaniinest kangaid, kus lõimed on kedratud niinest, koeks takune lõng? Milleks sellist riiet on tarvitatud (voodi-linadeks, meeste rõivasteks jne.)?

55. Kirjeldada rõivaste ja pesu hoiuviise: aidas kirstus, rippuvalt, kambris kapis, toas varnas, naelal? Kus hoiti tööriivaid? jalat-

seid? Millal ilmusid esimesed riidekapid ja kummutid?

56. Kuidas kaitsti villaseid riideid ja kasu-kaid koide vastu (koirohuga, tubakaga, väljas tuulutamisega jne.)?

Mitmesugust.

57. Loendada vaderite kingid oma ristilas-tele ristimisest saadik! Mis eluaastani see komme kestab? Millal ja kuidas ristilapsed peavad meeles oma vadereid?

58. Pruudi ja peigmehe vastastikused kin-gid?

59. Pruuttüdrukute kingid peiupoistele?

60. Mis töid merimehed vanasti ja toovad praegugi kaasa oma sõitudelt (kodumaa suure-matest või välismaa linnadest) oma naistele, pruutidele, lastele?

61. Kas tarvitatakse lapse sündimise puhul *katsikul* (*katsiksel*, *kaajatsil*, *katsel*) käimisel toidu kaasavõtmiseks erilist nõu — *katsikupütti* jms.? Missugune see on? Kas on seda ilus-tatud?

62. Kas mäletatakse, et vanasti oleks põ-leva süüdatud heinamaal kulu või metsas kanarbikku? Milleks seda tehti? Mis ajal? Kuidas hoiti tuld levimast metsale, hoonetele? Kas esineb seda praegu?

63. Kas tuntakse Teie nurgas joon. 8 kujutatud laste mänguasju? Kuidas seda nimetati (*taevaredel*) ja kuidas sellega mängiti?

Joon. 8.

64. Kui veel käsitsi kedrati, kas siis juhtus, et lõim kedrati parempidi, kude aga pahempidi? Mis põhjusel nii kedrati?

65. Millal viimati kanti ümber vöö seotavaid lahttaskuid? Kas tasku rippus seeliku all või selle peal? Kas vasemat või paremat kätt? Mis temas kanti? Millest seda valmistati? Kuidas ilustati? Lõiked ja möödud? (Joonistega!)

66. Mis otstarbeks tarvitati veel käes kantavaid riidest taskuid või kotte (suka-, luisu-,

kupu-, lauluraamatu- jne. kotte)? Millest valmistati? Kuidas ilustati? Lõiked ja möödud!

67. Mis puhkudel ninarätikut hoiti käes? Kummas käes ja mil viisil kokku pandud? Kas ninarätik oli enda valmistatud? Selle ilustised ja möödud?

68. Mida mehed harilikult kandsid ümber vöö seotavas nahtaskus? Mida hane kaukas? Mida püksi- või kuuetaskus?

69. Mis asjad ja kuhu minnes võeti kaasa räti sisse mässitult ja sõlmitult? Kuidas mässiti (joonisega)? ja kuidas niisugust pakikest nimetati (paun jne.)? Missugune oli selleks otstarbeks tarvitatud rätt, kas kootud ja ilustatud või ostetud sitsrätik?

70. Mis muuks otstarbeks tarvitati veel naiste pearätte (piimakurnamiseks jne.)?

71. Milles meeste kaelarätid erinesid naiste pearättidest? Nende materjal (linane enda kootud, sits jne.)? Värv? suurus? ja kaelasidumise viis (joonistega)?

72. Kas mäletatakse, et Teie ümbruskonnas puupöörad oleksid asendanud nõöpe? Missugustel rõivastel? Kas Teie pool vanasti kodusel teel valmistati tinast, vasest, luust nõöpe? Kas ise tehti ka linasest niidist nõöpe?

73. Mis vanasti asendas nõöpnõela rätiku või paela kinnipistmisel? Pulkadega pitsi kudumisel jne.? (kalaluud, puutikud jne.) Kas kodusel teel on valmistatud vasest nõöpnõelu? suka-? õmblusnõelu? Kes neid valmistasid? Kust osteti valmis kaubana (linnast, laadalt, harjukeselt jne.)?

74. Mis sisaldas harjukese pamp (täpne loend)? Kas harjukesel oli kohalikus murdes erinimetus? Mis rahvusest nad olid? Kas nad müüsid oma kaupa raha eest? või mille vastu vahetasid?

75. Kuidas ennast vanasti kaitsti vihma ja tuisu vastu? Millal Teie pool hakati tarvitama vihmavarju? Kes olid esimesed tarvitajad, kas mehed või naised? Mis sõitudel või käikudel seda tarvitati?
